

РЕЛІГІЙНІСТЬ У САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

В умовах сучасної свободи і відповідальності особистості вагомим чинником її соціалізації та індивідуалізації, досягнення цілісності, гармонійності та зрілості стає саморозвиток. Враховуючи те, що релігія суттєво впливає на різні аспекти суспільного й особистісного функціонування людини, важливу роль відіграє релігійна складова саморозвитку. Причому найвищим рівнем розвитку релігійності, як усвідомленої значущої диспозиції згідно з концепцією саморегуляції і соціальної поведінки особистості та положень аксіопсихології, виступає система релігійних орієнтацій. Саме в цю сферу спрямувала наукові пошуки практичний психолог нашого закладу вищої освіти Юлія Мельник під час підготовки дисертації «Релігійні орієнтації як чинник саморозвитку особистості».

Дисертаційною роботою на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук керувала доктор психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології нашої академії Наталія Савелюк.

Під час захисту дисертаційного дослідження на засіданні спеціалізованої вченої ради у Східноєвропейському НУ ім. Лесі Українки нашому дисертантові опонували доктор психологічних наук, декан факультету психології Київського НУ ім. Тараса Шевченка, професор Іван Данилюк і кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Львівського держуніверситету внутрішніх справ Євген Карпенко.

Дисертантка виходила з того, що саморозвиток є однією із системотвірних складових становлення особистості, а в сучасних умовах виступає незамінним суб'єктом чинником її соціалізації та індивідуалізації, досягнення належної цілісності, гармонійності та зрілості.

В сучасній українській психології релігійній складовій розвитку і саморозвитку особистості присвячена низка серйозних досліджень, однак залишається недостатньо розкритою проблема ролі релігійних орієнтацій як складових ціннісної сфери та чинника саморозвитку особистості. Саме соціальна значущість і недостатня розробленість цієї проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Мета дисертаційної роботи — обґрунтування і теоретичне дослідження психологічних відмінностей саморозвитку особистості з різними рівнями і типами релігійних

орієнтацій — була досягнута за рахунок виконання комплексу конкретних завдань: визначення місця та ролі релігійних орієнтацій у структурі саморозвитку особистості, а також здійснення характеристики базових типів релігійних орієнтацій як складової ціннісної сфери та чинника саморозвитку особистості; розкриття категорійно-сислової структури ціннісних орієнтацій в осіб з різною релігійною орієнтованістю та з'ясування відмінностей самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення в осіб із різними типами і рівнями релігійних орієнтацій; розкриття вікової динаміки релігійних орієнтацій як чинника основних сфер

особистості (самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення) в їхній взаємозалежності. Вищесказане обумовило об'єкт дослідження (саморозвиток особистості) та предмет дослідження (релігійні орієнтації як чинник саморозвитку особистості).

Виконання визначених науково-дослідних завдань забезпечило наукову новизну дисертаційної роботи: релігійні орієнтації у структурі саморозвитку особистості розглянуто в єдності основних його сфер (самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення); теоретично виокремлено й емпірично досліджено особливості релігійних орієнтацій особистості на різних їх рівнях (низькому, середньому, високому), а також проаналізовано різні їх типи (зовнішня, внутрішня та змішана релігійна орієнтованість); розкрито й охарактеризовано вікову динаміку релігійних

орієнтацій, особистісних самоактуалізаційних профілів, основних сфер саморозвитку й виокремлено роль внутрішніх релігійних орієнтацій у процесі саморозвитку особистості.

У дисертаційній роботі поглиблено й уточнено окремі теоретичні положення сучасної психології релігії та психології особистості в питаннях, що стосуються релігійних орієнтацій особистості, зокрема питання саморозвитку в контексті феномену релігійності особистості та доповнення теорії взаємозв'язку самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення з особистісною релігійністю.

Отримані теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження дають різноплановий матеріал для навчальних програм, підручників, посібників, лекційних курсів із психології релігії, психології особистості, а також можуть бути використаними у психодіагностичній, психоконсультативній, психокорекційній та психотерапевтичній діяльності.

Дисертантка провела роботу за темою дослідження із 211 респондентами, серед яких — 109 осіб є студентами денної та заочної форм навчання нашої академії та Рівненського ДГУ віком 17 — 25 років, 102 особи — працюючі і тимчасово непрацюючі громадяни (освітні, службовці, фермери) віком 26 — 60 років. Студенти склали підгрупу «Юнацтво», інші — підгрупу «Дорослі». За результатами тематичного емпіричного дослідження згаданих підгруп науковець зробила висновки, що високо зовнішньо релігійно орієнтовані респонденти мають вищий рівень самоповаги та позитивніші уявлення про природу людини, а високо внутрішньо релігійно орієнтовані особистості наділені ціннісною орієнтацією на альтруїзм і, що особливо важливо, ці категорії людей сприймають себе як більш «незалежних і впевнених» або як більш «чужих і справедливих».

Дисертантка вважає, що внутрішня релігійна орієнтація особистості виступає вагомим чинником її саморозвитку, пов'язаного з посиленням самоусвідомлення значущості власної релігійності, духовно релевантного цілепокладання.

Перспективи подальших досліджень дисертантка бачить у порівняльному вивченні психологічних особливостей самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення осіб зі змішаною релігійною орієнтацією, у з'ясуванні гендерних, транскультурних і міжетнічних особливостей релігійних орієнтацій особистості.

ДО ПСИХОЛОГІЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

До психологічних аспектів релігії як джерела підтримки, безпеки та психологічного благополуччя людини в сучасному нестабільному і тривожному світі звертаються все більше дослідників. Науковці підходять до релігії як соціально-психологічного чинника, що надає людині життєвої впевненості та знижує поріг внутрішньої тривожності. В аналізі психологічних аспектів релігійної свідомості зміщено акцент із дослідження релігійності як негативного чи нейтрального явища, що послаблює активність людини, на розуміння релігії як чинника психічного здоров'я та поліпшення якості життя особистості. Саме такий ракурс наукового пошуку обрала науковець кафедри педагогіки та психології нашої академії Маріанна Ярошук у вирішенні теоретико-методологічних проблем і прикладних завдань власного дисертаційного дослідження «Психологічні особливості прояву релігійності особистості».

Успішний захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук відбувся на засіданні спеціалізованої вченої ради у Східноєвропейському НУ ім. Лесі Українки. Дисертаційними пошуками здобувача керувала наш фахівець, доктор психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Наталія Савелюк. Офіційними опонентами виступили доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана Олена Савченко та кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Національної школи суддів України Андрій Маслюк.

Важливість релігійності для особистісного і духовного розвитку людини з одного боку, та відсутність комплексних досліджень особливостей прояву релігійності як сукупності інтуїтивно-почуттєвого та раціонального відображення дійсності — з іншого обумовили вибір теми дослідження, об'єктом для якого став феномен релігійності особистості, а предметом — психологічні особливості прояву релігійності особистості.

Мета дисертаційної роботи полягала у теоретичному обґрунтуванні й емпіричному дослідженні релігійності особистості, а також особливостей її прояву у студентів. Реалізація мети зумовила визначення концептуальних меж поняття «релігійність особистості», її структури та видів, зв'язку релігійності з особистісними рисами та її розвитку упродовж життя; з'ясування рівнів сформованості релігійності у студентів, особливостей взаємодії релігійності з типами інтуїції; визначення структури індивідуальної релігійності особистості студента і важливих предикаторів її сформованості; емпіричне дослідження диспозиційних і операціональних проявів

релігійності особистості в контексті інтуїтивно-почуттєвого і раціонального відображення дійсності; визначення на цій основі видів релігійності студентів; здійснення зіставного аналізу координат релігійності та духовності особистості на основі визначення релігійних переконань.

Новизну дисертаційного дослідження забезпечило визначення взаємозв'язку інферентного, афективного і голістичного типів інтуїції з рівнем сформованості релігійності та її індивідуальною структурою; встановлення релігійно-морального, релігійно-нормативного, релігійно-консервативного, релігійно-інтуїтивного, релігійно-

тривожного, релігійно-формального та псевдорелігійного видів релігійності на основі виокремлення диспозиційних і операціональних проявів релігійності; висвітлення конотативних, асоціативних і ситуативних значень у структурі релігійних переживань, а на основі останніх — визначення психосемантичних координат духовності та релігійності, представлених категоріями суб'єктів емоційно-почуттєвої сфери, індивідуальних і суспільних цінностей.

Дисертантка встановила, що релігійно-моральний і релігійно-інтуїтивний види релігійності найбільше пов'язані з духовністю особистості та виражають найвищий рівень її сформованості, й уточнила уявлення про вікові особливості розвитку релігійності та духовності у юнацькому віці, про сформованість та індивідуальну структуру релігійності студентів.

Практичне значення роботи насамперед полягає в тому, що його основні положення і висновки можуть використовуватися в науково-дослідницькій та освітній

практиці. Автором розроблена й апробована схема психосемантичного дослідження, яка дозволяє визначати специфіку релігійних переживань і бути використаною в тренінгах, спрямованих на духовний розвиток молоді людини. Адаптована і стандартизована українськомовна версія опитувальника, застосована науковцем для визначення типів інтуїції, може використовуватись у психодіагностиці особистості. Крім цього, матеріал дисертації може ефективно знадобитися при викладанні курсів «Психологія особистості», «Психологія релігії», «Психологія духовних практик», «Прикладна психолінгвістика». Окремі

результати дослідження впроваджено у навчальний процес НУ «Острозька академія», Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка, Східноєвропейського НУ ім. Лесі Українки та нашої академії.

Експериментальну роботу дисертант провела з 356 студентами СНУ ім. Лесі Українки та нашої академії віком 20 — 26 років (155 осіб чоловічої та 201 особи жіночої статі). Результати дослідження рівня сформованості релігійності за методикою діагностики релігійної орієнтації свідчать про те, що найбільший відсоток студентів представлений високим (39,65%) і середнім (39,36%) рівнями сформованості релігійності особистості, що зіставляються із внутрішньою релігійною орієнтацією. Звідси випливає, що студенти переважно ідентифікують себе з конкретною релігійною конфесією та наслідують провідні ідеї її релігійних текстів.

Автор дослідження робить висновок, що релігійність — це прояв інтуїтивно-почуттєвого відображення дійсності в сукупності релігійних переживань, релігійної самосвідомості, віри в Божественну Силу і тенденції одержувати від релігії життєву підтримку, а духовність — вищий моральний зразок, до якого прагне особистість, орієнтуючись на Вищі Божественні цінності, і який визначає психологічну зрілість особистості. Духовність у синтезі з релігійно-моральним і релігійно-інтуїтивним видами релігійності виражають високу віру в Божественну Силу та Божественні цінності як ідеальний моральний зразок, а також сприяють гармонійному відношенню особистості до себе, до інших і до світу.

Перспективи подальших наукових досліджень дисертантка бачить у вивченні релігійності особистості у віковому вимірі й у в'ясненні впливу релігійності на психологічне благополуччя та якість життя особистості.

(За матеріалами наукової частини академії)